

Forfatter: Post Doc Sandra Feodor Nilsson

Ph.d.-afhandlingens titel: "Homelessness and psychiatric morbidity in Denmark – From a public health perspective"

Ph.d.-grad opnået/godkendt: 4. April 2018

Ph.d.-skoleleder: Professor Jørn Wulff Helge, email: jhelge@sund.ku.dk

Antal anslag i alt inkl. Mellemrum: 11888

Danske registerdata dokumenterer, at hjemløshed skader i flere generationer

Hjemløshed dræber og øger sygeligheden i flere generationer. Så galt ser det ud ifølge resultater fra et nyligt afsluttet Ph.d.-projekt, som er det største registerbaserede hjemløseprojekt i verden. Det er første gang, at det har været muligt at dokumentere de alvorlige helbredsproblemer, som er forbundet med hjemløshed. De unikke danske registre har gjort det muligt at vise, at hjemløshed reducerer antallet af forventede leveår blandt mænd og kvinder med henholdsvis 22 og 17 år. Samtidig lever op mod 70 procent hjemløse med alvorlige psykiske og misbrugsrelaterede diagnoser, som yderligere øger dødsrisikoen betydeligt. Men ikke nok med det, så øger hjemløshed blandt voksne i Danmark risikoen for alvorlig sygdom i flere generationer. For første gang har det været muligt at vise, at børn af hjemløse har langt større sandsynlighed for at udvikle en alvorlig psykisk sygdom eller et misbrug allerede inden de fylder 17 år.

Projektet med titlen: "Hjemløshed og psykisk sygelighed i Danmark fra et folkesundhedsmæssigt perspektiv" blev udført af Sandra Feodor Nilsson på Psykiatrisk Center København og finansieret af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet i form af et skolarstipendium. Ifølge Post. Doc. Sandra Feodor Nilsson, som fortsat forsker i hjemløshed på Psykiatrisk Center København, og som nu er finansieret af Lundbeckfonden, har vi grund til at være bekymrede, når vi passerer den hjemløse mand eller kvinde på Nørreport station, eller når vi hører i radioen, at seneste hjemløseoptælling viser en støt stigning i antallet af hjemløse unge. Afhandlingen baserer sig på fem sundhedsvidenskabelige artikler herunder en meget omfattende litteraturgennemgang og metaanalyse. En af artiklerne fra afhandlingen er publiceret i et af verdens mest anerkendte medicinske tidsskrifter, The Lancet, og en anden i Lancet Public Health. Resultaterne har vakt stor interesse i udlandet. En af grundene er formentligt, at det ikke er muligt at udføre så omfattende undersøgelser af hjemløse i andre lande end Danmark.

Manden og kvinden på bænken dør før alle andre

I Ph.d.-projektet var det muligt at vise, at mænd og kvinder har 6 og 7 gange højere risiko for at dø sammenlignet med den generelle danske befolkning, når man tager højde for køns- og

aldersfordelingen. Det betyder, at socialt marginaliserede borgere er blandt de danskere, som er i størst risiko for at kæmpe med fatale helbredsproblemer. Hjemløshed er altså ikke blot stigmatiserende og ekskluderende, men også farligt!

Psykatri og hjemløshed går hånd i hånd

Op imod 70% af de hjemløse er diagnosticeret med mindst én psykisk sygdom eller et misbrug af alkohol eller stoffer, og endnu flere kæmper med problemerne, da hjemløse ofte har udiagnosticeret sygdom. ”Hjemløse dør da bare af deres psykiske sygdomme og misbrug”, sådan vil mange tænke, og nogle vil påstå, at det er forklaringen på den høje dødsrisiko, som resultaterne peger på. Det har derfor været interessant at undersøge sammenhængen mellem hjemløshed, psykiske problemer, misbrug og dødelighed lidt nærmere. Man kan nemlig diskutere, om hjemløse dør af hjemløshed, eller om det er de bagvedliggende psykiske problemer og misbruget, som er det farlige.

Resultaterne viser, at det hele er farligt! Hvis et menneske både har oplevet hjemløshed og har et misbrug, er risikoen for at dø ekstremt høj, hvis man ”kun” har et misbrug eller ”kun” er hjemløs, er den lidt lavere, og lavest er risikoen, hvis man ikke har oplevet nogle af delene. Men uanset om man har en psykisk sygdom, et misbrug eller ingen diagnose, er risikoen for at dø markant forhøjet, hvis man har oplevelser med hjemløshed i bagagen. Det er slået fast nu.

Misbrug og forebyggelse

Netop misbruget øger risikoen for at dø i særlig høj grad i den danske hjemløsepopulation. Hvis man ser på en femårig periode, så har hjemløse kvinder med et misbrug 10% sandsynlighed for at dø i denne periode, mens den for mændene er 15%. Men det er ikke ”kun” hjemløse misbrugere, der er i høj risiko for at miste utallige leveår. Også de hjemløse med skizofreni, personlighedsforstyrrelse eller depression såvel som dem uden en diagnose er i højrisiko. Det er vigtigt at holde sig for øje.

Samtidig sætter projektet fokus på risikoen for at dø af selvmord og ulykker, hvis man er hjemløs. En hjemløs kvinde har 19 gange højere risiko for at dø af ulykker end andre danske kvinder. Risikoen er 15 gange forhøjet, hvis man ser på selvmord. Dette er vigtig viden, for det viser, at hjemløse ofte dør af forebyggelige årsager. Sammenlignet med ikke-hjemløse personer, der har alvorlig psykisk sygdom, så finder vi langt flere ulykkesrelaterede dødsfald blandt de hjemløse. Ifølge Sandra Feodor Nilsson peger projektet på, at vi skal være meget opmærksomme på betydningen af misbrug blandt de hjemløse: ”Det er ikke specielt overraskende, som jeg ser det, men ikke desto mindre er det vigtigt at sætte fokus på problemerne relateret til hjemløshed. Der er lang vej til et bedre helbred og et bedre liv for de her mennesker, som kæmper med en række sociale problemer og som samtidig ikke får tilstrækkelig hjælp til at håndtere deres misbrug. For mange kan det ende med at få fatale konsekvenser”.

Når alvorlige sygdomme rammer flere generationer

Ikke nok med at hjemløshed er forbundet med fatale konsekvenser for individet selv, så er børn af forældre med hjemløseerfaringer også i høj grad udsat for alvorlig sygdom. Hvis en mor har oplevet hjemløshed, er barnets risiko for at få en psykisk sygdom eller et misbrug før 17-års alderen 2,5 gange højere, end hvis ingen af forældrene har oplevet hjemløshed. En lignende risiko ses, hvis faren er hjemløs. Resultaterne holder stik, selv hvis man indsnævrer undersøgelsen til børn, der ikke har været anbragt uden for hjemmet. Konklusionen baserer sig på over to millioner danske børn i perioden 1999-2015. Det er første gang, at forskere har haft mulighed for at undersøge denne unikke relation mellem forældres hjemløshed og børnenes sygdomsrisiko. Tilknytningsforstyrrelse er den psykiske lidelse, der er størst risiko for at udvikle. Risikoen er 16 gange højere for børn med en mor, der har en hjemløsehistorik sammenlignet med børn uden hjemløse forældre. Risikoen eksisterer uanset, om hjemløsheden finder sted før, under eller efter graviditeten. Har barnets mor oplevet både hjemløshed og har en psykisk sygdom eller et misbrug, så er sandsynligheden for at barnet har udviklet en psykisk sygdom eller et misbrug i en alder af 15 år 36%. I virkeligheden kan det være, at sandsynligheden er endnu højere. Der kan sagtens være tilfælde af uopdagede sygdomme. ”Igen viser det med al tydelighed, at kombinationen af hjemløshed og psykisk sygdom er en alvorlig situation, som har konsekvenser for det enkelte individ, dets familie og for samfundet”, siger Sandra Feodor Nilsson.

En guldmine af data

Det er første gang, at det har været muligt at foretage så stor en undersøgelse af sygeligheden blandt hjemløse på et nationalt plan og dermed første gang, at vi med så stor sikkerhed kan konstatere, at hjemløshed er forbundet med fatale sundhedsmæssige problemer. I Danmark har vi haft informationer om hjemløses brug af herberger og forsorgshjem siden 1999, men denne guldmine af data har været uudnyttet. Vi har informationer på over 30.000 hjemløse, hvoraf 70% er mænd. Forskerne på Psykiatrisk Center København var de første, som fik ideen til at bruge registerdata til at opnå mere præcise svar på problematikkerne relateret til hjemløshed. Ved hjælp af CPR-nummeret kan man sammenholde oplysninger om danske statsborgeres brug af hjemløsetilbud med informationer om psykiske sygdomme, misbrug, dødsdato og socioøkonomiske forhold. Det er desuden muligt at linke informationer mellem børn og forældre. De unikke data har gjort det muligt at flytte sig fra antagelser om hjemløshed samt fra resultater baseret på mindre undersøgelser med mere selekterede grupper af hjemløse til dokumentation af helbredsforholdene. ”Datamaterialet er helt unikt og medvirkende til at flere af studierne har fået stor opmærksomhed – også på et internationalt plan”, mener Sandra Feodor Nilsson og tilføjer: ”Det er mit indtryk, at projektet har været inspirerende for andre hjemløseforskere og praktikere. Folk anerkender den måde, vi har udnyttet data på og repræsentativiteten”.

Veje ind og ud af hjemløshed

Man hører ofte folk sige, at hjemløse selv har valgt deres situation. Som et led i projektet om at undersøge hjemløshed fra et folkesundhedsvidenskabeligt perspektiv, gennemgik Sandra Feodor Nilsson den internationale litteratur omkring veje ind og ud af hjemløshed. Studierne pegede overordnet på, at psykiske sygdomme og misbrug øger risikoen for at blive hjemløs og reducerer chancerne for at komme ud af hjemløshed. Endnu mere interessant var det, at negative livsbegivenheder som fysisk og psykisk misbrug i barndommen og andre familieproblemer ser ud til at hænge sammen med risikoen for at blive hjemløs. Litteraturen pegede således på, at hjemløshed ofte har rødder helt tilbage til barndommen. Selvom litteraturgennemgangen ikke giver svar på årsagssammenhænge, så tyder det på, at hjemløsesituationen i høj grad relaterer sig til begivenheder tidligt i livet, som er uden for individets kontrol, og alvorlig sygdom. I forbindelse med denne litteraturgennemgang blev det også gjort klart, at man stadig ikke ved meget om fx risikoen for at blive hjemløs i forbindelse med overgang fra fængselsophold, indlæggelse på psykiatrisk afdeling og anbringelse uden for hjemmet. Sandra Feodor Nilsson udtaler: ”Vi kunne konstatere, at der fortsat er mange huller i vores viden omkring, hvorfor folk bliver hjemløse. Formentlig er der rigtig mange faktorer, som spiller en rolle og ofte i kombination, men der er brug for mere viden omkring de strukturelle huller i vores danske velfærdssamfund og årsagerne til hjemløshed. Denne viden kan være brugbar, når vi skal iværksætte mere forebyggelsesrettede tiltag mod hjemløshed”.

Resultaternes anvendelighed

Som borger i et dansk velfærdssamfund er det nærliggende at overveje, hvordan denne viden om hjemløse og deres helbredsforhold er interessant. Først og fremmest foreligger der nu for første gang på et nationalt plan detaljerede resultater af den psykiske sygelighed og dødelighed blandt hjemløse i Danmark. Vi kan dermed tydeliggøre over for politikerne, at der er brug for flere og bedre indsatser til at bekæmpe den sociale ulighed i Danmark, som hjemløshed i høj grad er et udtryk for. Ph.d.-projektet viser, hvor galt det kan gå og tydeliggør sammenhængen mellem hjemløshed og alvorlig sygdom. Samtidig er det et faktum, at disse dårlige helbredsforhold samt høj sygdomsrisiko blandt børn af hjemløse er dyrt for samfundet. Det koster samfundet penge i form af manglende arbejdskraft, højt forbrug af serviceydelser, understøttelse, øget sygelighed og kriminalitet. Hvordan hjælper man bedst hjemløse ud af hjemløsheden? Og i hvor høj grad kan vi øge indsatsen for tidlig opsporing og støtte og dermed reducere nogle af de problemer, som vi med dette forskningsprojekt har sat fokus på? Med andre ord, hvor kommer forebyggelse af hjemløshed ind? Projektet lægger op til videre forskning, men indikerer også, at vi allerede nu bør øge indsatsen for de social marginaliserede borgere i vores samfund. Det er begrænset, hvor meget opmærksomhed hjemløse tiltrækker sig i det danske velfærdssamfund. Der er derfor brug for solid viden, som klargør, hvorfor hjemløse fortjener et større fokus. Uanset om man er mand, kvinde, ung eller gammel, gør hjemløshed ikke godt - hverken for individet, familien eller samfundet og baseret

på nærværende projekt ej heller fra et sundhedsvidenskabeligt perspektiv. Hjemløshed har nu vist sig at være farligt i flere generationer takket være de danske registre.